

LISON UT-TAYR

(Nasriy bayon)

I

Mehribon va Rahmli Allohning nomi bilan

Jon qushi o'z sirlarini bayon qilishga kirishar ekan, uni Allohga madhiya o'qish bilan boshlaydi. Chunki Alloh barcha mayjudotlarning yaratuvchisidir. U mangu barhayot bo'lib, undan boshqa hamma narsalar o'tkinchidir.

Yaratuvchi qudratli qalam bilan olamni aniq bir reja ostida bunyod qildi. U to'qqiz falakni aylanuvchi qilib yaratdi va buning sirini tushunishda idrokni ojiz etdi. Ko'kni tun va kun bilan yarqirاتب, uni quyosh va yulduzlar bilan bezadi. Unda oy go'yo osmon tirnog'iga o'xshash bo'lib, yangi oy esa o'sha tirnog'dan olingan bir bo'lakni eslatadi.

Osmonni betinim harakat qilishga bo'ysundirdi, Yerni esa uning bo'shlig'ida tuig'un qilib yaratdi. Yer yuzini yomg'ir bilan yuvdi, natijada chang va chirkalar undan tozalandi. Quruqlikni dengiz yuzidagi kemaga monand qilib yaratdi. Tog'lardan bu kemaga uning muvozanatini saqlab turadigan langarlar yasadi. Quyosh o'tidan suv qaynab ketmasin, degan maqsadda dengiz yuziga bug'lardan parda tortdi. Suvda mayjud bo'lgan qurt va qushlar g'amini yeyishda adolat olamini ko'rsatdi. Nayson yomg'iriga katta sharaf ato etdi, uning ehsoni tufayli sadaf ichida gavhar hosil bo'ldi. Durga u juda katta qiymat bilan rivoj berdi, oqibatda u taxt ahlining toji uchun zebu ziynatga aylandi.

Hamal oyi bilan bahorni boshlab berdi, uning o'lchovida kecha va kunduz teng boldi. Tong nasimini Iso nafasidek estirib, bog'lardagi barcha jonsiz narsalarga jon bag'ishladi. Bog'aro xilma-xil ra'no chechaklarni yoyib, chaman go'zalliklarini jilvalantirdi. Yelga huzurbaxsh hid ato etdi, uning tufayli daraxtlarga qaytadan jon kirdi. Tongni oppoq rang bilan yoritdi, shomni mushkin qora libosga o'radi. Quyoshni kunduzi porlatib, oyni kechaning shamiga aylantirdi.

Agar u quruqlik yuzasida har xil g'aroyibotlarni yoygan bo'lsa, dengizda esa ular bundan ham ortiqroqdir. U dashtlarda qancha jonivorlarni yaratgan bo'lsa, suvdagi suzuvchilari bundan yuz baravar ko'pdir. Quyunni dasht aro aylantirgan bo'lsa, suv yuzida ham girdobni to'lg'antirdi.

Suvni olovga dushman qilib yaratdi, shamolni esa tuproqqa zid qildi. Yaratuvchining qudrati bilan ana shu bir-biriga zid to'rt narsa inson vujudida bir butun holda birlashdi.

Butun olamni yaratishdan maqsad Inson bo'lib, u hamma mavjudot ichida tengi yo'qdir. Inson ko'nglini turli bilimlar xazinasini qildi va bu tilsim ichida Alloh o'zini yashirdi. Insonning ajoyib jismi bir maxfiy sir xazinasini o'laroq o'zida ana shu ganj tilsimini saqlaydi. Bu tilsim jon bolib, u o'sha xazinada turadi va unga posbonlik qiladi. Ey jon! Seni bu xilda yaratilishingga cheksiz ofarin!..

Chunki U o'z sirining xazinasini ochmoqchi bo'lganida, uni na samo, na yer qabul qildi. Insondan o'zga narsalar jaholatga botib, uning xitobini anglamadi va bu sirni qabul etmadi. Shuning tufayli inson boshqa barcha narsalardan mumtoz qilib yaratildi va "Kuntu kanzan..." siridan xabardor etildi. Uning boshiga to'g'ri yo'ldan borish toji qo'yildi, sharaf me'rojiga cliiqish esa uning qismati bo'lib qoldi.

Hatto olam ichra butun malaklarga peshvo bo'lib, ularga sajdagoh bo'lgan hamda ularni o'ziga bo'ysundirgan, dunyodagi barcha jinlar va maloikalar boshlig'i vazifasini bajargan shayton, garchi u butun olamga egalik qilib, necha ming yil zuhdu toat bilan

Alloh amriga itoat aylagan bo'lsa ham; va hatto yer yuzida va moviy osmonda u sajda qilib bosh urmagan biron qarich bo'sh joy qolmagan bo'lsa ham; u shunday yuksak saodatga erishib, haq yodidan o'zga biror nafas olmagan bo'lsa ham, o'z xizmatlari va Allohga yaqinligiga suyunib ketdi hamda bundan unda g'urur paydo bo'ldi.

Natijada u bu ajoyib Insonni ko'zga ilmadi, unga boshqa maloikalar kabi sajda qilmadi. Yaratuvchining bu amriga bo'yin egmay, ta'na ko'zi bilan qaraganidan uning bo'yniga shu on la'nat halqasi solindi. Zeroki, uning ko'ngli itlikni havas qilgan edi, shu sababli ham bo'yniga itlar kabi la'nat tasmasi bog'landi. Shuning uchun ham u Inson zotiga doimiy raqib bo'lib, uning imonini yo'ldan uruvchi ashaddiy dushmanga aylandi. U qiyomatga qadar ana shu xil isnodga duchor bo'lib, do'zax olovi, makr va adovat qo'zg'atuvchi nomini oldi. Xullas, u shunchalik katta sharaf bilan maloikalar boshlig'i bo'lsa ham, takabburligi uchun abadiy rad qilinib, mal'unlikka giriftor bo'ldi. Uning bu qismati butun osmon va yer yuzidagilarga ibrat bo'lib qoldi.

Shunday qilib, (Alloh) Inson jismini bir hovuch tuproqdan chiroyli qilib yaratdi, unga odamiylikning ajoyib shaklini berdi. Ham uni o'z siridan xabardor qildi, ham xalifalik bilan sarfarozi etdi.

Agar shayton bosh tortish bilan ofatga giriftor bo'lgan bo'lsa, inson o'zini tuproqdek past olish bilan e'tiborga loyiq bo'ldi. Insonning sajdagoh bolishini ta'minlagan ham, shaytonning haydalihi va rad etilishini munosib ko'rgan ham uning O'zi! Shaytonni nuqsonli aylagan ham, insonni suyuqli aylagan ham - O'sha! U nima qilgan, bu nima qilgan bo'lsa — Uning o'zi biladi, o'zga bu ishni qila olmaydi, har ne qilsa — U qiladi. Uning hikmatlaridan kishi voqif emasdir, zeroki, bu ish kishining qo'lidan kelmaydi. Hamma ishni uning o'zi qiladi va uning o'zi biladi — butun hikmat ana shundadir! U o'xshashi yo'q bir Podshohdirkim, uning na sherigi, na tengi, na vaziri bordir.

Ey Yaratuvchi, qudratingga yuz ofarin! Sendan o'zga yo'qdir, bor desalar ham, u — Sensan! Faqat Sen mavjudsan va borliq ko'rkisan. Ham birlik, ham qadr etuvchilik arzandasisan. Birlik ham, borliq ham Senda; tiriklik, qodirlik va shafqatlilik ham sening O'zingda!

Agar shafqat dengizingda mavj ko'tarilsa, u har qanday katta gunohning ham bahridan o'ta oladi.

II

O'z kamchiliklaridan sharmanda bo'lib, bu uyatdan boshi tubanlik tuprog'iga egilganligi yuzasidan barcha hojatlarni amalga oshiruv chihakam oldida munojot

Yo Rabbii! O'z holimga nihoyatda hayronman, o'ta gunohkor va mastu parishon holga tushgan bir kimsaman! Chunki nafsım tufayli kibru havoga mag'lub bo'ldim, to'g'rilikni nomaqbul bilib, poklikdan uzoqlashdim. Jonimga isyon mayidan mastlik paydo bo'ldi, ko'nglim fisq ahliga hamdamlik qildi. Shum nafsım boshimga har xil havoyi kayfiyatlar soldi, shayton galalari har yondan menga hujum boshladilar. Bu to'dadan men voqif bo'lgunimga qadar, ular ko'nglim mamlakatini ostin-ustun qilib yuborishmoqda.

Bir zulm qiluvchi ko'zimga chiroyli ko'rinib, o'zimni unga oshiq, uni esa o'zimga mahbuba degan edim. Bu yomon fe'lli ma'shuqadan menga har xil sitamlar yetardi. U ko'zimga ko'ringach, hatto oh urib, o'zimdan ketib qolgan paytlarim ham bo'lar edi.

Uning olovli lablaridan jonimga o't tushdi, gajagi va xolidan ro'zgorim qorayib ketdi. U so'zlaganida — tilim lol qolar, nozli jilvasi esa aqlimni olar edi. Uning vasliga yetishmoqni o'zim uchun hayot, hajrini esa o'lim deb hisoblardim. Ularning biridan jonim osoyish topsa, ikkinchisidan jabr tortar edi.

Hajrning g'amida may ichar edim. Agar vasl jomi qo'lga kirkudek bo'lsa, jondan kechishga ham tayyor edim. Usiz tiriklikni o'lim deb anglardim, hajridan doim jonim yuz turli ofat chekar edi.

Uni hayotimning maqsadi, deb bilardim, undan boshqa ko'nglimga kelmas edi.

Undan ayriliqda yurgan chog'larimda boshqa hamma narsalar yodimdan ko'tarilardi. Chunki sen o'zing voqifsan, men ham chin so'zni aytayin: hajridan ko'nglimga shunchalik ko'p jabru zulm yetardiki, hatto faqat uning vaslini istash uchungina seni yod etar edim...

Alloh-Alloh! O'zimning bunday bandaligimni eslasam, sharmisorlik o'ldiradi. Jahlda shunchalik yuziqarolikka yo'l qo'ydimki, bular ko'zimga olamni qaro qilib ko'rsatmoqda.

Ey hech narsaga ehtiyoji yo'q Alloh! Umrimda biron bir rak'at namozni o'tinchsiz qilmadim. Hargiz keraklik tosh bo'lmasa, tuproqqa bosh qo'ymadim. O'zimni karam sohibi ko'rmagunimcha gadoga biron bir chaqa tutqazmadim. Donolik bilan emas, balki qo'limda yuz donalik tasbeh ushlamagunimcha nomingni tilga olmadim. Biror ishni o'z foydamni ko'zlamay qilmadim; o'zimni munofiqlikdan holi deb bilmadim. Shu sababli men kabi inson, insongina emas, devu shayton ham bo'lmasin! O'zimning bu yanglig' fe'l-atvorimdan juda aziyatdaman, bular uchun har doim ko'nglum tushkunlikka tushadi, dilim mudom g'ash. Bu xil hijolatliklardan men uchun hayot yo'q, chunki har dam uyat o'ldirib tashlayapti.

Bu illatlarki, aytib o'tdim, o'zim ularning hech bir ilojini qila olmayapman. Shunchalik musibatga duchor bo'lganmanki, agar Sendan qazo yetsa, keyin nima bo'lishini bilmayman. Garchi bu dardlar men uchun davosiz bo'lsa-da, lekin ularning darmoni senga osondir. Dardimga darmon inoyat qilgin, komil tavbaga erishmoq yo'lini ko'rsat. Adolat va ehsoningga meni sazovor qil va zolim nafsdan meni xalos et! Jonimda shavqing shu'lasini mayjud qil, undan o'zga hamma narsani ko'nglimdan chiqarib tashla!

Garchi ruh badan ichra tutqun bo'lsa ham uni mushohada etiladigan kun qo'yib yubor. Toki bu qush safarga moyil bo'lib, asl gulshan tomon parvoz qila olsin. Chunki qush uchmoq sari intilgani, tuproq esa tuproqqa qo'shilgani ma'qul.

Qilgan ishlarim so'roq qilib, xitob etgan chog'ingda Sen bergan savollarga javob topa olmay qolsam, meni hazin ahvolga qo'ymay, tezda o'shani qoshimga yetgurgilki, uni sen gunohkorlarning himoyachisi deb atagansan.

III

Bu dostonga baxtiyorlar payg'ambari vasfi bilan sarlavha go 'ymoq va gunohkorlar homiysi madhi bilan ziynat bermoq

U nabilar sarvari va payg'ambarlar sultoni bo'lib, uning tufayli ulug' va mayda narsalar yaratilgandir. U Odam Atodan ham ilgari mayjud bo'lib, ham nabi, ham sirlar ogohi edi.

U olti kunda yaratilgan olamdan burun ham nur holida bor edi. Bu shunday nurki, u yuz izzat va sharaf egasidir. U — ma'shuq, Yaratuvchi — ishqivoz edi. Alloh Bulbasharni yaratguniga qadar, bu nur uzoq yillar Haq nazaridan bahramand edi. Bulbashar vujudi yaratilganda, uning yuzi shu yulduz nuridan kamol topdi. Bu nur havoga o'tganida, uning manglayi porloqligidan Quyosh hijolat chekardi.

Shish payg'ambar vujudi shakllanganida, bu quyosh uning manglayida balqidi. So'ng bu nur uning suyukli mahubasiga va undan farzandiga o'tdi. U bu sharafli nurni jufti haloliga yetgizgach, shunday gavharga u o'z vujudini sadaf qildi.

Ana shu qabilda bu nurni bir-birlariga o'tkazar edilar. Nihoyat bu nur Abdullohga yetib keldi. U ham shu yo'sinda nurni uzatganida, xonadoni shu nur bilan yoridi. Nihoyat shu

uyda quyosh balqib, u farzand chehrasida payg'ambarlik nuri zohir bo'ldi.

Bu nur emas, Haq Taolloning o'z soyasi bo'lib, uning martabasi Quyoshdan ham yuksaldi. Din bayrog'i oftobdek ko'tarilgach, kufr zulmati undan bartaraf bo'ldi. Bu quyosh Bayt ul-haramdan chiqib, falakdan ham oliyroq martabaga erishdi. Bu yulduz nuri Makkada ko'ringach, barcha butlar tuproqqa bosh qo'ydilar. Kofirlardan kim bo'lsa, yuz tuban tushdi. Din bayrog'i falakdan yuqori yuksaldi, shariat tig'i qilichdan ham keskirroq bo'ldi.

Uning ta'bi payg'ambarlikka qat'iy mayl qo'ygach, dini boshqa barcha dinlarni bekor qildi. Ra'yi mo'jiza shamini ko'rsatganda, uning yolqinidan koinot ravshan bo'ldi.

Lotning o'z nuqsoniga yarasha holi xarob bo'ldi. Kofirlarga Allohdan boshqa Alloh yo'qligi ma'lum bo'ldi. Shundan boshlab xalqqa Allohdan boshqa Alloh yo'qligirii fasohatli tili bilan bayon etdi. "Allohdan boshqa Alloh yo'q" degan gapni atrof-tevarakka yuborgan Alloh payg'ambarining o'zidir.

Zoti olam qutichasidagi toza durdir, balki u haqdan olamga yuborilgan Alloh rahmatidir. Uning o'zi pok, xotinlari pok, avlodlari pokdir: zoti pok, suhbatdosh-izdoshlari pok va yaqinlari pokdir. Olam ahlidan to Qiyomat kunigacha unga, pok avlodi va izdoshlariga, so'ngra xizmatchilari va do'stlariga ham har lahza yuz maqto'v va ming salomlar boisin!

IV

U payg'ambarlik oftobining anqo qushining balandparvozlighi va haqiqiy mahub visoliga yetib qush tili bilan so'zlashgani va sirlashgani

Martabasi falakka yetadigan shohni Haq ko'k sari javlon qilishini istaganida, u tuban falak tashvishlaridan forig' bo'lib, o'z hujrasida yaxshi kayfiyatda o'tirardi. Uning oldiga ruhlar amini kelib, olam Allohning xabarini yetkazdi. Farishtaning bir qo'lida yashinday tez uchadigan buroq bo'lib, bu ulov bilan yashin ham bahslasha olmasdi. U dedi: "Ey Allohga joning bilan yaqin zot! Suyukli bo'lganing uchun vujuding bilan ham Allohga yaqinlashgin. Buroq keltirdim, suvori bo'lgin, toki bu feruza osmon gumbazi yo'ling gardi boisin".

Shoh otga mindi. Chunki u hukmning kimdan ekanini yaxshi bilardi. Qutli ulovi havolanganida, uning qadamidan falak eli bahramand bo'ldilar. Bu suvori sharafi tufayli yangi oy to'lin oyga aylandi. Ikkinchi osmonga bayroq sanchganida, Atorud qalamidan durlar sochila boshladi. Uning zotidan uchinchi maydon - osmon sharaf topgach, Zuhra musiqachilik qilib kuylay boshladi. U to'rtinchi samoga ot surganida, yulduzlar shohi - Quyosh undan o'ziga nur oldi. Buroqini beshinchi ko'kka surganida, Nahsi Asg'ar shu zahoti Sa'di Akbar bo'ldi. Sa'di Akbar tomon yo'li tushganida, uning nazaridan saodat nuri yo'naldi. Beshinchi ko'kka o'tganida, bechora hindi "Alloh nuri!" deb yubordi. Yana ikki vodiyni sayr etgach, sakkizinchi osmon qiblasini ko'rindi. Suvoriy nuri ta'siridan Savrga Asad (sher) xususiyati yuqdi. Javzo uning xizmatiga shaylandi. Saraton esa to'g'rilik mevasini berdi. Arslon it kabi uning oyog'i ostiga o'zini tashladi, boshqoq urug'lari javohirga aylanayozdi. Tarozi o'z o'lchovligini ko'rsatdi, Chayon esa o'z zahrini zaharni kesuvchi doriga aylantirdi. Yoyni qoshi ishorasi hilol qildi. Qadami xosiyatidan Jady — tog' echkisi zarrin kiyikka aylandi.

Dalv uning so'zlaridan jon suvi topdi. Hut (baliq) uning nutqidan obihayot topdi. Yo'lda uchraganlarga shunchalik sharaflar yetkazib, ulovini barchasidan yuqori surdi.

U Arshu Kursiga tabarruk bayrog'ini yetkizganida, Lavhu Qalam undan muhtaram bo'ldi. Lomakon maydonida javlon qilib, undan ajoyib bir maydonga yo'l oldi.

Bunda xabarchi bilan ulovi sayrdan to'xtadi: go'yo qushdan ikki par tushib qolganday

bo'ldi. Tarkibiy unsurlar azobidan qutilib, jahon tashvishlaridan ozod bo'lib, egnidan manmanlik to'nini tashlab, olovdan odamlilik uchqunini ayirib, o'zni o'zlik asoratidan qutqarib, o'zdan o'zgalikka aylandi. Yel, tuproq, o't va suvdan tozalanib, men, sen, u va bulikdan tozalanib, yaqinlik dargohida o'rin topib, hatto undan ham yaqinroq bo'lishga harakat qildi. Yetmish ming pardani bartaraf etdi, orada parda qolmadi. Oradagi bor-yo'q to'siqlar bartaraf bo'lib, u do'st oldida suyukli bo'lib qad ko'tardi.

LimaAlloh bo'sag'asiga yastandi, xuddi ikki yoydek bir-biriga yaqinlashdi. Man etish va moneliklar barham topib, ruxsat bo'lgach, monelik bo'lmaydi demakdir. Ko'zlarini mislsiz o'tkir nur bilan yoritdi. Soyalik mulohazasi bartaraf bo'ldi.

Hech bir kishi topa olmaydigan martabani topdi: bu ish kishilik qo'lidan keladigan ish emas edi.

Bu damda o'zi va o'zligidan xabari yo'q, balki o'z va o'zligidan asar ham yo'q edi. Yotlikdan nishon qolmay, hatto o'zlik ham oradan ketib, faqat jonon qoldi. U jonon jamolini ko'z bilan ko'rib, uning visolidan so'z orqali bahra topdi. Har lahzada yuz ming hurmat ko'rsatib, to'qson ming so'zni idrok etdi. Gunohkor ummatning gunohini so'radi, barcha og'ir ahvoliga chora istadi. U nimaniki istagan bo'lsa, mutlaq tirik — Allohdan topdi: Haq tiladi, Haqdan tiladi va Haqdan topdi.

O'z orzusi imkoni darajasida murod hosil qilib, ko'kdan juda masrur va shod bo'lib qaytdi. Yuksak dargoh ham uning visolidan masrur bo'ldi: amridan bu qabulxona ajoyib tarz jihoz topgan edi. U ko'kka otlanganida, qimmatbaho dur edi, u yerdan jo'shqin daryo bo'lib qaytdi.

Bir kiprik qoqilgan muddatda anglab bilgani shuki, ajoyibi ham shundaki, shu vaqt ichida u yerga borib, keldi. Boshqa olamdan yerga qaytib kelgach, ushbu olam ishiga tartib joriy etdi. Biz har qancha gunohkor va gumroh bo'lsak ham, bu voqeadan voqifligimiz uchun hadiksiramamak bo'ladi. Chunki tong-la Qiyomatda shunday homiy va qo'llovchi kishi gunohlarimizni Allohdan tilaydi.

Ey Allohim, payg'ambar oraga tushgan kuni, u kimning gunohini tilasa, sen uning istagini qabul qilasan. Yuz minglab gunoh va tug'yon ahli ilohiy fazli bilan uning rahmatiga sazovor bo'ladilar. O'sha guruhda Foniylar ham boladi, uni ham zora noumid qilmasang.

V

Mo'minlar amiri Abu Bakir Siddiq (Alloh uning ruhidan rozi bo'lsin) ta'rifida

U payg'ambarlar sultonining do'stidir. Mushkulot g'oridagi ikkinchi odam shu edi. Uning sidqi dildan sodiqi va hamrozi, har yaxshi — yomonda hamdamidir. U olam eliga yo'l boshchi edi. Chunki hammadan ilgari kelganlardan ham ilgari bor edi. Haqiqatparastlar guruhining boshlig'i udir va sobiq islom ahliga sodiq udir. G'orda u yoriga jonini fido qilishga shay turgan, shuning uchun do'sti uni "g'ordagi do'stim" degandir. Xazina g'orda yashiringanida, u ajdahodek unga soqchilik qilgan.

U g'or zulmatida azob chekkani uchun u yerdan obihayot va xazina topdi. Bu shunday xazinaki, ilohiy g'aznasi bilan qo'shilgan bolib jahon vayronasida yashiringandir. Agar u obihayot topmagan bo'lsa, jahon boqiy ekan, nega uning nomi tirik qoladi? Uning oyog'ini ilon chaqqanida, obihayot ichib uning zararini daf etdi.

Payg'ambar uni o'z o'rniga imom qilib qoldirdi: oy quyosh o'rnida qoldi. Oftob botishga kelganida, din uyi uning nuridan yoridi.

Ey Alloh, ushbu oy sham'i to hisob-kitob kunigacha islom uyidan o'z nurini va jilvasini olib ketmagay.

VI*Hikoyat*

Mustafodan keyin Abu Bakir Siddiq xalifalik taxtiga o'tirganida, dindan qaytgan bir guruh kishilar din yo'lida adovat qilib, janjal boshladilar. Ular islom sutunlarini qulatish uchun zakotni bekor qilishni talab qildilar. Xalifa g'azab bilan shunday xitob qildi: "Payg'ambar qonunida biror ip miqdoricha narsani ham o'zgartirish mumkin emas. Kimki bunga qarshi bosh ko'tarsa, ularga javob qilich va o'q bo'ladi!"

Shariat ishiga shunchalik qat'iyligi uchun ham uning nomi to bu zamongacha yetib kelgandir. Bunday qat'iylilikni kim qila oladi? Faqat g'orda payg'ambarga do'stlashgan Abu Bakr!

VII*Mo'minlar amiri Umari Foriq (Alloh uning ruhidan rozi bo'lsin) vafida*

Payg'ambar hamdamlaridan biri buyuk Foruq edi. U haqni xatodan farq qila olgan va adolati bilan g'arbu sharqni ravshan etolgan kishidir. Bu jahonda bundan o'zgasi, bunga teng keladigani yo'q edi. Shariat ishida u payg'ambarlar shohining izdoshi bo'lib, u adolat va din asosini kuchaytirdi. Uning sahovati dasturxonidan jahon ahli nasiba olib, to'yar, o'zi esa, o'zini to'ydirish uchun qorniga g'isht qo'yib bog'lar edi.

Yer yuzining insoniyat yashaydigan qismi uning adolati me'morchiligi oldida past bo'lib, jahonni bir g'isht sifatida qiyoslash mumkin edi.

U toza zahar ichib nafsini o'ldirgan va din nazoratida o'g'lini o'ldirgan odildir.

Uning dinidan mehrobu minbar va adolatidan mamlakat va olka rivoju ravnaq topdi. Qilichining damidan shariat bo'stoni yashnab, kofirlarning mamlakat va ibodatgohlari vayron bo'ldi. Uning qahri Kisrolar boshidan tojini oldi va haybati Qaysarlarga xiroj yukini soldi. Uning davrida Ajam mamlakati egallanib, uning shaharlarida arab bayroqlari hilpiradi.

Uning yordamchilari shohlar mamlakatlarini oldilar, dinparvarlari esa kufr uyini buzdilar.

VIII

Uning kishilari Madoyin shahrini egallab olib, mol-mulk va xazinalarini tortib oldilar. Bir necha yuz yillar davomida sultonlar qiynalib yiqqan xazinalarni yuklab yo'lga tushdilar. Bu katta xazinalar tomoshasiga aql ham lol edi. Hazrati Umar keltirilgan bu mol-dunyo va xazinalarga ko'z qirini ham tashlamay, davlat xazinasiga topshirishni buyurdi: bular g'azotga chiquvchilar uchun yetganicha bo'lib beriladi.

Bunday qonunni yo'lga qo'ygan Umardan boshqa kimning qo'lidan bu ish kelardi!

IX*Mo'minlar amiri Usmon Zunnurayn (Alloh uning ruhidan rozi bo'lgay) shonida*

U hayo koni va ko'zlar nuri edi. U ikki ko'z kabi Zunnurayn deb ataldi. U sidq koni va muruvvat xazinasini, muloyimlik dengizi-yu olijanoblik koni edi. Ham Madina ahliga shayxu imom, asl shayxining munosib o'rinbosari bo'ldi. Alloh uni Qur'onni yig'uvchi qildi, xalq Usmon binni Affon deb atadi. Kalomullohni Jabrail olam ahli gunohkorlari homiysiga olib kelganidan beri, u bekiklik zindonida saqlanardi. Har bir arab bir necha

oyatlarni yig'ib yurardi. Qur'onni jamlash va tartibga solishga u sababchi bo'ldi. Har bir sura o'rnini belgilab, bir ajoyib devonni tartib berdi.

Bu sharaf unga kifoyadirki: hozirgacha u ummatlaming eng sharaflisi hisoblanadi. Afv etuvchi Alloh kulbasiga ikki nur solgan yana birorta kishi bormidi?!

X

Hikoyat

Shunday bir naql bor: xaloyiqqa saodat yulduzi bo'lgan payg'ambar bir kuni eldan farog'at istab, bir xilvatga kirib, bir oyog'ini uzatib o'ltirib edi. Uning huzuriga ba'zi zodagon suhbatdoshlardan, ba'zi aziz va ayrim sharif do'stalaridan kirib borishdi. Payg'ambar avzoida o'zgarish bo'lmadi. U bemalol yaxshi xayollar bilan tin olib o'tirdi.

Biroq xonaga Usmon kirgach, millat shami uzatgan oyog'ini yig'ib oldi. Chunki Usmon juda hayoli kishi bo'lib, Rasulning u holidan ahvoli o'zgarishi mumkin edi. Shunday Payg'ambar hurmatini joyiga qo'ygan zot haqida har qanday kimsalar har nima desalar behudadir.

XI

Mo'minlar amiri Ali (Alloh uning ruhini yarlaqasin) maqtovida

U ilm daryosi va valiylik gavhari bo'lib, olam ahli orasida noyob bir kishi edi. U payg'ambarlar boshlig'iga farzand, odamlar ichida tengi yo'q zotdir. Makka tomidan Hubal butini tushirayotganda, egni hazratning oyog'iga zina bo'lgandir. Payg'ambar qatldan qochgan paytda, u jonidan kechib, uning o'rnida turgan edi. Uning zoti olam vasflari bilan ziynatlidir. Zotan birov biladi, birov kashf etadi.

U din ahli orasida mo'minlar amiri va taqvodorlar orasida taqvodor imomdir. Ilm sharhi va nabiylkda yetukligi uchun uning vasfida Alii bobaho deyishgan. Duldulining yugirishi yashinga o'xshaydi, zulfiqoridan yov qon ichra g'arqdir. Nabiylar shami bilan uning ahdi shunday bo'lgan: men senikiman, sen menikisan."Go'shtim go'shtingga" iborasi ham uning sha'nida aytilgan. U taqdir o'rmonining haybatli sheri bo'lib, uning oldida sher qo'rqa-pisa titroqqa tushadi. U kofirlarga tegishli javobni bergan va pahlavonlik na'rasini urgandir. Payg'ambarning farzandi buning payvandi va buning farzandi uning farzandidir.

XII

Hikoyat

G'azot janrlarining birida, shunday naql qiladilarki, shoh dushmandan o'q yebdi. O'qning uchi suyagiga botib, hech tortib olishning iloji bo'lmabdi. Bu holni payg'ambarga aytganlarida, u to'g'ri yo'l ko'rsatish g'aznasi shunday depti: "U namoz o'qiy boshlagan paytda o'qni tortib olish payida bo'lingiz. Jarohatning o'q uchi joylashgan joyidan kuchingiz yetganicha o'qni tortib olishga harakat qiling. U namozga shunday berilgan bo'ladiki, o'qni tortib olganlaringni bilmay qoladi".

To'g'ri yo'l ko'rsatish shami shu so'zni degach, kishilar bu ishga kirishdilar va Alloh kushoyish berdi. Aytilganiga amal qilinib, shoh shom namozining salomini aytishi bilan, o'qni shunday tortdilarki, bir lahzada jarohatda na dardu na o'q uchi qoldi.

U hayron bo'lib, voqeani surishtirgan edi, unga payg'ambarlar shohining ko'rsatmasini aytdilar.

Haydari Karror bunga shukr qilib, bu ish sirini shunday aytdilarki: "Ajal o'qining

uchidan faqat nabi ehsoni bilangina qutilish mumkin. Bizga har qanday g'amdan najot, balki hayot rasmi u tufaylidir".

XIII

*Olijanoblik egasi va poklik qiblası Shayx Farididdin Attorga (Alloh uning ruhini
ezgulikka buyursin) madhu sano aytmoq va o'z o'tinchini bayon qilmoq*

Olamdagi barcha dengiz va konlarda nimaiki bor bo'lsa, yuzlab o'shancha narsalar Attor do'konida mavjuddir. Uning ma'nolar dengizidagi durlar xuddi kechasi jilva qilayotgan yulduzlarga o'xshaydi. Konlardagi yoqutlar esa kechki paytdagi shafaqqa, balki tong paytida endi yoyilib kelayotgan quyosh nurlariga monand. Ularni sen duru gavhar dema, balki hodisalar toshi degin, bu toshlardan zaifu notavonlar boshi yorilgusidur. Ularni yoqut ham dema, balki olam ahli qatlidan oqqan qonlar deb atagin.

Garchi vasfini aytishda qalam ojizlik qilsa-da, endi uning do'konira sharh qilay. Agar odam ta'bini jaholat mag'lub etib, unda har xil yomon axloqsizliklar paydo bo'lsa, bu do'konda bunday illatlarni davolash uchun turli sharbatlar muhayyodir. Undagi sandal, mushk, abir va za'faron kabi dorivorlar kishi ta'bini jaholatdan davolaydi. Fayzli bog'idan yetishtirilgan gulob va xushbo'y mushklarning har biridan ta'bga yuz fayzli umid hosil bo'ladi. Uning qand va navvotga o'xshash shirin so'zlaridan o'lgan ko'ngil ham hayot topadi. Asal va shakar kabi bu so'zlarda irfon haqida fikr yuritilganki, ulardan bechoralar chora topadi. U nazm va nasrda har xil asarlar yaratdi, ularda vahdat (birlik) sirlari tafsir etilgan. Xalq uchun u shunday gul va qandlar yetishtirdiki, ular kishilar ta'bi uchun gulqand kabi foydalidir.

Ulardan biri "Musibatnoma" edi. Unda nafsning yuz xil musibatga duchor bo'lganligi bayon qilingan. Agar ko'ngilga biron musibat tushsa, u "Musibatnoma"dan o'ziga taskin topadi.

Yana "Ilohiynoma"ni yozdi va qalamni vahylikka muharrir qildi. Unda ilohiy sirlarni shunday sharh qildiki, bunday tugal sharh kamdan-kam uchraydi.

Yana "Ushturnoma" ("Tuyanoma"ni) yozib, unda har xil nozik ma'nolami go'yo nortuyalar kabi qator tizib qo'ydi. Bir necha ming tuya ham undagi duru gavharlarni ko'tarishga ojizlik qiladi.

Yana "Lujjai hiloj" ("Urar bulog'i")da g'avvos kabi sho'ng'ib, pok durlarni qo'lga kiritdi va har bir durni shohlar boshiga toj etdi. Balki uni shoh tojining ziynati qildi, ulardan har birining qiymati butun bir mamlakat xirojiga tengdir.

Yana qasidalar dashtiga chopqir ot soldi va bu vodiyni kesib o'tguncha har xil ajoyib baytlarni qo'lga kiritdi. Undagi har bir vodiya yuz xil g'aroyib mamlakatlar bo'lib, bu yurtlarning har birida ming xil ajoyibotlar bor.

Yana g'azal gulzorida guldastalar yasadi, bulbul kabi ming xil qo'shiq kuyladi. Lekin uning har bir tarannumida birlik sirlarining sharhi ravshan bayon etilganligi ayon bo'ladi.

Yana rubo'lydan devonga ziynat berdi va butun olamga g'avg'o soldi. Ular ma'nolar olami bo'ylab maxsus bo'limlarga bo'lingan bolib, har biri bir necha iqlimdan xabar beradi.

Yana avliyolar ruhini xushnud etuvchi tazkira tuzdi. Uning har bir so'zidan yuzlab noma'lum zotlar xuddi tiriklik suvi ichgan kabi jon topdilar.

Yuqorida eslatilgan asarlarning hammasi qanchalik sharaf va maqtovga sazovor bo'lsa, uning yolg'iz "Mantiq ut-tayr" ("Qush nutqi") asari ham shunchalik sharaf va maqtovga loyiqdir. Unda qushlar haqida o'zga tilda, o'zga so'zda va o'z'gacha yo'sinda so'zladi. Buni fahmlash uchun kishi maxfiy tillarni bilishi kerak. Yo'q, maxfiy tillarni

biluvchigina emas, balki naq Sulaymonning o'zi bo'lishi kerak!

Yuz tuman qush nutqini o'ziga mos ravishda bera olish, albatta, juda mushkul ish. Ammo bu kitobda har bir qushning kuylash va sayrash tartibi o'zgacha, bundan kishi aqli nihoyatda hayron qoladi.

Ammo Haq madad bersa, mendek bir gado ham, Qushlar nutqini izhor qilmoqchiman, xuddi bulbul yoki to'tiga o'xshab so'zlamoqchiman. Shu tariqa xaloyiqqa qo'shiq kuylab, qush tili bilan so'zlamoqchiman.

Lekin ma'noni to'ti misol shirin-shakar qilib aytish, albatta, har kimning qo'lidan kelavermaydi. Chunki to'tining yemishi shakar bo'lib, bu shakanii quruq xayol qilish bilangina hosil qilib bo'lmaydi. Shoyad Alloh lutfu inoyat dasturxonidan nasib etsa, Attor do'konidan bunday shakarning qo'lga kirishi hech gap emas.

XIV

Qushlaring bir yerga to'planishi va o'rin talashib bir-birlari bilan nizo qilishlari hamda bir shohga muhtoj bo'lishlari

Bir kun guliston, o'rmon, dengiz va biyobon qushlari har biri o'z guruhi bilan bir yerga jam bo'lib, majlis tuzdilar. Ular muhabbat bilan navo tuzib, bazm tugagach, osmonga parvoz qilmoqchi edilar.

Ammo bu yig'inda ulardan hech qaysining tayin bir o'rni yo'q edi. O'tirishda tartib bo'lmagani uchun Kalog'(olaqarg'a) To'tidan, Zog'(go'ngqarg'a) esa Bulbul va Qumrilardan yuqoriroqda o'tirdi. Xod(kalxat) Shunqordan to'rga chiqdi. Yurtachi(o'laksaxo'r) esa Tovusni ham nazar-pisand qilmay yuqoriga o'tib ketdi. Hunarliklar o'rnini behunarlar egalladi. Tojsiz qushlar to'rga chiqib olishdi, tojdor qushlar esa poygohda qolishdi.

Nihoyat, poygohdagilar nizo chiqardilar, to'rdagilar esa ularning so'ziga quloq osmadilar. Natijada qushlar orasida g'avg'o-to'polon ko'tarildi, ular sodir bo'lgan ahvolni mojarolasha-mojarolasha qizg'in muhokama qila boshladilar. Vaqt o'tgan sari bu mojaro tobora oshib bordi.

Oxir-oqibat ular shunday bir shohga muhtoj bo'ldilarki, u shoh insofli va diyonatli, yaxshi tartib o'rnata oladigan va adolatli boisin. Toki uning davlati soyasida pastdan a'lloga shikast yetmasin, yuqori tabaqadagilar esa o'rta tabaqalar oldida xor bo'lmasin. Har bir qush guruhi o'ziga aziz bo'lgani holda, hamma bir tamizli, aqlli va dono shoh bo'li-shini istadi.

Ammo bunday odil shoh ular orasida yo'q edi. Shuning uchun ham qushlar zoru mahzun bo'lib, har biri o'zining yomon holidan afsus chekmoqqa kirishdi. Ulardan motam ohanglari eshitila boshladi. Bunday shoh topilmasligidan ularning barchasi noumid bo'ldilar. Bu hodisa ular qalbida og'ir iz qoldirdi. Ular chala so'yilgan qush kabi iztirob cheka boshladilar.

XV

Qushlarning o'zlariga shoh istab, uni topa olmay hayron bo'lib turganlarida, Hudhudning Simurg' haqida xabar bergani

Hudhud(popushak) aql nuridan bahramand va rahbarlik jig'asi bilan sarbaland bo'lgan bir qushdirki, uning zotida sharaf va izzat nihoyatda yuksak bo'lib, boshini to'g'ri yo'l ko'rsatuvchi toj bezaydi. U Arsh oldida parvoz qiladi va Jabrail kabi unga ham yuz xil sirlar ayon bo'lib turadi.

U maqsad shami vasfini kuylash uchun parvonadek yonib, bu yig'in ichiga devonavor

holda kirib keldi va shunday dedi:

— Ey, g'ofil va bexabar gumh! Sizning ushbu holingiz g'aflat aro ostin-ustin bo'lib yotibdi. Chunki siz uchun olamda tengi va o'xshashi yo'q bir shoh borki, uning vasfini aytishga yuz ming til ham ojizlik qiladi.

U olamdagi barcha qushlarga shohdir, holingizdan doimo ogohdir. U sizga yaqin, ammo siz undan yiroqsiz. U sizning vaslingizga yeta oladi, biroq siz uning firoqida qolgansiz.

Uning har patida yuz minglab ajoyib ranglar jilva qiladi. Har bir rangning o'zida yana ming xil go'zal naqshlar bor. Uning bu naqsh va ranglaridan aql xabardor emas, tafakkur uni mushohada etishga ojizdir. Chunki u aql bilan idrok qilishdan ustun bo'lib, shu bo'ls aql uni idrok qilishga yo'l topa ohnaydi.

U Qof degan tog'da yashaydi, o'sha yerlarda uni Anqo deb ham ataydilar. Burun olamda u Simurg' nomi bilan shuhrat topgan, zoti esa bu oliy va yagona osmon peshtoqi aro to'p-tojiqdir.

Siz u shohdan benihoya uzoqdasiz, ammo u sizga bo'yin tomiringizdan ham yaqinroqdir. Har kishi tirik bo'la turib, undan yiroqda bo'lsa, bu tiriklikdan o'lim ko'p yaxshiroqdir!

XVI

Hudhud Simurg' haqida xabar bergach, qushlar xushhol bo'lib, u haqda surishtirganlari

Barcha qushlar qiy-chuv ko'tarib, Hudhud atrofida shunday g'avg'o boshladilar:

— Ey nafasi jonbaxshu nutqi dilkash! Ularning har ikkisi ham jonu ko'ngilga foydalidir. Sen Sulaymon bazmiga qabul etilgansan va u seni elchilikka yuborgan. Uning xizmatida yaqinlikka erishgansan, yo'lida necha bekatlarni kezib chiqqansan. Uning amri bilan qanchadan-qancha vodiylardan uchib o'tib, oliy manzillarga yetishgansan.

Sen xuddi Mustafo yonidagi Jabrail yanglig' Sulaymon qayerga borsa, o'sha yerda hozir bo'lding. Har qanday yaxshi-yomon paytlarida unga hamdamlik: ayshu ishrat chog'larida hamrozlik qilgansan. Agar u (o'z sevgilisi) Bilqis holidan xabar olishni xohlasa, sen darhol Bilqis turgan Sabo shahri tomon yo'lga ravona bo'lgansan. Yoridan xabar yetkazib, iztirob ichra turgan damlarida unga orom bag'ishlagansan.

Shunday qilib, sen payg'ambarga mahramlik, har qancha g'am yuzlangan taqdirda ham hamdamlik qilding. Agar u shahar yoki dashtu biyobonlarda bazm tuzgudek bo'lsa, biz barcha qushlar qanotlarimiz bilan unga soyabon bo'lganmiz. Yuz minglab qush unga chodir o'rnini bosib turganida, sen o'sha soyada u bilan birga hamxona bo'lar eding. U shu tariqa bazm ichra seni baxtiyor etib, o'zining pinhoni sirlariga mahram etgan edi.

Chunki haq senga baland martaba ato qildi, natijada har bir par va a'zoingda biron-bir xosiyat hosil bo'ldi.

Bizga esa gumrohlik monelik qiladi, shu sababli bizni o'sha shoh siridan ogoh qilsang. Uning sifatlaridan bizga rivoyat aytib, zotiga erishish uchun to'g'ri yo'l ko'rsatsang. Bizni bu g'aflat tuzog'idan qutqarib, zulmat va tubanlik shomida qoldirmasang. Bizni shoh sirlaridan voqif etsang va bu sir izhoridan bahramand etsang. Jahlga mukkasidan ketishdan saqlasang, shohimizni izlamakka yo'llasang. Agar biz bu ishda o'z maqsadimizga yetsak, sendan g'oyatda minnatdor bo'lur edik.

XVII

Qushlar diqqat bilan so'raganlaridan so'ngra Hudhud Simurg'dan nishonalaraytgani

Hudhud nafasidan shakar sochib, bu shakardan shirin so'zlar hosil qildi. Qushlardagi bunday iztirobni ko'rgach, ularga shunday javob berdi:

— Uning axvolidan bilganimni, ko'nglimga sirlaridan kelganini aytayin. Ammo afsona aytish bilan ish bitmaydi, el quruq so'z bilan visol xazinasini topmaydi. Chunki oldimizda turgan ish nihoyatda ulug'dir, shoh ulug'dir, uning dargohi ulug'dir. Yo'l esa mashaqqatli, vodiy uzun, dil xohishlari ulug'dir. Albatta, siz shoh haqida so'zlagin dersiz, ammo men uni ming yil aytsam ham, tamom bo'lmaydi.

Hech bir kishi uning zotini idrok eta olmagan, ammo doim uning otini tutish shartdir. Buning uchun avval og'izni tiriklik suvi bilan yuvish kerak; o'n marta, balki yuz marta, balki cheksiz marta tozalash zarur. Til va og'izni shu tarzda pok etgach, o'ta ehtiyotkorlik bilan uning nomini tutish mumkin.

Ammo u shoh bulardan ham a'lo darajada turadi, uning dargohi shu darajada go'zalki, men u haqda biron fikr aytish, til qalami bilan biron so'z tahrir etishga o'zlik qilaman. Lekin qushlar u haqda eshitishni orzu qilgan ekanlar, mayli, shoh sifatleri haqida bir-ikki og'iz so'z ayta qolay. Shunda ham men sizga mingdan birini bayon qilsam, birdan minggacha ayon qilgan bo'laman.

Bizning shohimiz barcha shohlarning shohi bolib, hamma holatlarimizdan doimo ogohdir. Uning zoti birlik yo'sinidadir, lekin u mingdan ko'p sifatlarga ega. Undagi bu sifatlari butun dunyoga yoyilgan va olamdagi hamma narsalar zot jihatdan undan kelib chiqadi. Agar uning irodasi amr etmasa, biron-bir kishi hatto nafas olishga ham imkon topa olmaydi. Siz garchi buyuk yoki past, shakl va xislatda katta yoki kichik bo'lsangizda, hammangiz unga tobedirsizlar.

Uning har bir qanotida necha minglab parlari bor. Uning qanotlari uchun hammayoq torlik qiladi. Ularning barchasida ilm dengizi mavjud. U garchi murakkab yoki oson bo'lsa ham ko'zga ko'rinmaydi.

Sizga uning nash'asidan hayot berilgan, shu sababli har tarafga qanot qoqib uchasiz. Uni o'z a'zoingizdagi qon yanglig' va tirik jismingizdagi jon kabi biling. U sizga tan ichidagi jondan ham yaqin, siz uchun undan yaqinroq hech bir narsa yo'qdir.

Lekin siz ming yilchalik undan yiroqsiz. Ming yil u yoqda tursin, balki imkondan yiroqsiz. Undan uzoqda bo'lgan kishi uchun jonning nima keragi bor?! Agar jon usiz bo'lsa, undan nima foyda?! Kim uning vaslidan bir dam bahramand bo'lsa, ikki olam shohligidan ham yaxshiroq fayz ko'radi. Ammo undan ayriliqda yashash o'limdan ham xatarliroqdir; uning firoqida sakkiz jannat icliida bo'lish yetti do'zaxga tushgandan ham battarroqdir. Ammo bunday shohning vasliga erishmoq oson ish emas, ko'p mashaqqat chekib, intilmay, unga yetishib bo'lmaydi. Bu yo'lda ming turli qiyinchiliklardan tashqari talabgor uchun sidqidillik ham kerak.

Lekin o'sha vodiy benihoya olis joyda. Uning yo'lida juda ko'p ofatlarga duch kelinadi. Uzoq yillar tinmay qanot qoqib uchish kerak. Bunga bir necha Karkas umricha hayot berilsa ham kifoya qilmaydi.

Bu yo'lda xunobadan iborat daryolar bor, xunoba emas, balki zahar-zaqqum, deyilsa, yanada to'g'riroq bo'lar. Tog'lari ham osmonga tig' tortgan, bu tig'larning barchasi shafqatsiz ravishda qon to'kaman, deb turibdi. Har tomonida o't tutashgan dashtlar yolqinlanib, osmonga bosh uradi, O'rmonlari har xil dahshatli balolar bilan to'la, undagi har bir daraxtning shoxi g'amdan, bargi esa balodan iboratdir. Osmonda charx urib yuruvchi bulutlar kishi boshiga yomg'ir o'rniga tosh yog'diradi. Bulutlaridan chaqnagan chaqmoqlar olovidan olamga o't tushadi. U yerda bir tun qo'nish uchun maskan yo'q. Tanga mador beruvchi suv ham, don ham topilmaydi. Ming tuman qush u tomonga safar qilib, havoda ming yil qanot qoqsa ham, bu yo'lni bosib o'tmog'i va maqsadiga yetmog'i ma'lum emas.

- Lituz.com

Elektron kitoblar

**To'liq qismini Shu tugmani
bosish orqali sotib oling!**